

De Toorts

Vogels

IVN Zuid-Kennemerland

Nummer 90

Juni 2013

OVER DE TOORTS EN IVN ZUID-KENNEMERLAND

De Toorts is het blad van IVN Zuid-Kennemerland. De naam symboliseert de fakkel waarmee de afdeling haar boodschap uitdraagt. Het IVN, Instituut voor Natuureducatie en Duurzaamheid, is een vereniging van vrijwilligers, die wil bijdragen aan een duurzame samenleving door mensen te betrekken bij natuur, milieu en landschap. Zo'n 20.000 ervaren vrijwilligers zetten zich actief in voor natuur, milieu en duurzaamheid door middel van allerlei voorlichtings- en educatieve activiteiten. Verspreid over Nederland heeft het IVN ruim 170 afdelingen.

Lid of donateur

Leden van het IVN zijn per definitie actief binnen de afdeling. Zij hoeven geen natuurgids te zijn, er zijn voldoende andere activiteiten waar mensen bij nodig zijn.

Mensen die het werk van het IVN een warm hart toedragen maar niet actief willen zijn, kunnen de afdeling financieel steunen. Er kunnen niet genoeg donateurs zijn! Mede door hun steun kunnen wij een groot publiek betrekken bij onze gratis educatieve activiteiten.

Leden en donateurs ontvangen driemaal per jaar De Toorts. Leden ontvangen bovendien het kwartaalblad 'Mens en natuur' van IVN Nederland. De jaarbijdrage is voor leden minimaal € 16,50 en voor donateurs minimaal € 15.

Contactgegevens

Bestuur

Jan Saveur (voorzitter), Ingrid Tigchelaar (secretaris), Jan Vonk (penningmeester, ledenadministratie), Heidi van der Marel (lid), Herm Zweerts (lid), Cor Vlot (lid, public relations)

Telefoon: 06 - 5361 5798

E-mail: ivnzk.bestuur@gmail.com; ivnzk.peningmeester@gmail.com

Ledenadministratie: ivnzk leden@gmail.com

Bank: 19.83.08.728 (Triodos bank) t.n.v. IVN Zuid-Kennemerland te Heemstede

Werkgroepen

Cursussen Arend Reinink, areinink@euronet.nl

Duurzame Leefomgeving Hans Kerkhoff, 023 - 528 8577, ivnzk.duurzaam@gmail.com

Excursies Erna Schreuder, 023 - 5314647, erna.schreuder@klm4u.com

Excursies op aanvraag Ok Overbeek, 06-31305324, ivnzk.excursies@gmail.com (stuur een e-mail of een sms)

Excursieplanner Karin Obbink, karin.obbink@planet.nl

Groene Winkel Meins van der Wal, 023 - 538 2839, ivnzk.groenewinkel@gmail.com

Haarlemmermeer Anneke Wegman anneke.wegman@nmch.nl

Kinderen Hans Smits, 023 - 5848789, ivnzk.kinderen@gmail.com

Mediacontacten Margo Oosterveen, ivnzk.publiciteit@gmail.com

Natuurinformatiecentrum Schalkwijk, Therese van Groeningen, 023 - 545 0082, theresevangroeningen@planet.nl

Natuurwerkgroep Marc van Schie, 023 - 535 1239, ivnzk.natuurwerk@gmail.com

Oeverwaluwen Marcel Schalkwijk (Vogelwerkgroep ZK), 023 - 563 6888, marcel.schalkwijk@quicknet.nl

Toorts ivnzk.toorts@gmail.com

Toortsdistributie Hennie Terpstra, 023 - 542 5205, sietse_hennie@hotmail.com

Verreijkers voor excursies Wim Lutgerink, wimlutgerink@solcon.nl

Website Jan-Willem Doornenbal, Ok Overbeek, ivnzk.webbeheer@gmail.com

Meer informatie over het IVN Zuid-Kennemerland is te vinden op de website www.ivn.nl/zuidkennemerland

INHOUD

Redactioneel	3
Fijn IVN'er te zijn	3
Van het bestuur	4
Verslag Nachtegalenexcursie	5
Vooruitblik Fortexcursie Natuurontbijt	6
Bijenboom	7
Favoriete natuur: Yneke Bettink	8
Straatje om	10
De leergierige gans	11
Trektellen	12
Vogelwerkgroep	13
Plastic soep	14
Fel als een zweepslag	14
Activiteiten	15
Fotopagina	16

Slapende eend. Foto: Marisca van der Eem

Colofon De Toorts

Redactie: Esther van den Braak, Jan-Willem Doornenbal, Marisca van der Eem, Bertine Hagmeijer, Linda Hartgring, Theo Litjens en Jonne Misset

Bijdragen van: Berna van Baarsen, Tanja van der Hoorn, Karin de Jager, Wim Lutgerink, Heidi van der Marel, Piet Patee, Jan Saveur, Johan Stuart

Foto voorkant: 'Drieteenstrandloper, zuidpier, pootje over' van Ronald van Zon

Druk: Editoo Arnhem (editoo.nl); op papier 'Helo' (met FSC-keurmerk)

De volgende Toorts komt half oktober 2013 uit.

Thema: Klaar voor de winter.

Kopij hiervoor kunt u vóór 1 september 2013 digitaal aanleveren via ivnzk.toorts@gmail.com

VAN DE REDACTIE

Na de februari-Toorts is deze nieuwe Toorts weer gemaakt door de vertrouwde redactie. De vorige uitgave was prachtig wat inhoud en uiterlijk betreft, en we hebben dan ook veel complimenten mogen doorgeven aan de nieuwe natuurgidsen Berna van Baarsen, Piet Parea en Bart Oud, voor hun editie over 'duursaamheid'.

De Toorts gaat deze keer over het thema 'vogels' en ook hier leveren Berna en Piet een bijdrage aan. Berna gaat mee met de epische nachtegalen-tocht, waarin veel meer te zien is dan alleen nachtegalen. Piet verhaalt over een ontmoeting met een jeugdige onwetende over de plastic soep.

Yneke Bettink, sinds vele jaren onze vaste schrijfster over eetbare en geneeskrachtige planten, stopt met haar rubriek. Ten afscheid wandelt Linda Hartgring met haar door haar favoriete natuurgebied, rond de Oosterplas, en raakt onder de indruk van deze belevende vrouw, die ook vrijwilligster is bij Thijssse's Hof. Over Thijssse, en dan vooral over diens interesse in vogelzang, schrijft Theo Litjens.

De redactie: Marisca van der Eem, Esther van den Braak, Bertine Hagmeijer, Theo Litjens, Linda Hartgring, Jonne Misset en Jan-Willem Doornenbal

Dat je trekvogels aan hun 'roepjes' kunt herkennen, vertelt Johan Stuart; hij deelt zijn verslaving voor het trek-tellen graag met u als lezer. In de rubriek *Fijn IVN'er te zijn* stelt vogelkenner Wim Lutgerink zich aan u voor.

Verder schrijft Karin de Jager in positieve zin over ganzen, Heidi van Marel over de bijenboom, geliefd bij die andere vliegers: de honingbijen, en

Marisca van der Eem over de vogels tijdens haar Straatje om.

In Thijssse's Hof was donderdag 7 maart de Algemene Ledenvergadering van onze IVN-afdeling, waarin Jany van Dijk afscheid nam als voorzitter van onze vereniging, en Jan Saveur benoemd werd tot de nieuwe voorzitter. Dat waren overigens niet de enige veranderingen: het gewijzigde bestuur presenteert zich ook in deze Toorts. Wij wensen u weer veel lees- en kijkplezier.

*Marisca van der Eem en
Linda Hartgring*

Daarom is het fijn IVN'er te zijn

Mijn naam is Wim Lutgerink. Ik ben 53 jaar en woon in Haarlem. Als kind ging ik op de fiets met mijn ouders en broers en zus door de Kennemerduinen richting Kattendel, om in de zomervakantie lange dagen door te brengen aan het strand. Er gingen dan stapels boterhammen mee en een grote tent. Deze had mijn vader, als kleermaker, zelf gemaakt. We bouwden zandkastelen, vingen krabben en garnalen en als we 's avonds terugfietsten telden we bij het fietsenrek de massa's konijnen, en vonden we de mannetjes fazanten en moeders met jonkies zeer mooi. Diepe indruk maakte de gebeurtenis dat mijn vader een blind myxomatose konijn met een klap van zijn tenthamer uit zijn lijden verlost.

Mijn eerste kennismaking met het IVN was op latere leeftijd toen de NCRV programma's van een half uur uitzond over 'de vrienden van het IVN', die elke week de natuur introkken en op zoek gingen naar een bepaalde plant of bepaald dier, zoals... het konijn. Ik moest toen weer aan mijn vader denken. Bij het IVN ben ik actief betrokken geraakt toen ik mee mocht doen aan de voorlaatste natuurgidsencursus. Dat is een hoogtepunt voor mij geweest en een ommezwaai om de natuur actief te bestuderen. Jan Saveur zei: "Als je wilt gaan gidsen, dan moet je gewoon beginnen." Ik zou voor mezelf liefst eerst veel meer willen weten, maar ik heb gewoon zijn raad opgevolgd. Het valt me nu op dat je toch al gauw meer weet dan de gemiddelde deelnemer aan een excursie. Op bescheiden schaal doe ik een aantal voegeexcursies, ik word elk jaar geweldig bijgestaan door Roelof, Arend, Nico en sinds kort Andries. Langzaam wil ik het aantal excursies wat uitbreiden, tenminste, als de vogels hiermee akkoord gaan en hun hulp blijven aanbieden.

Tekst: Wim Lutgerink

Foto: Cobie

VAN HET BESTUUR

Bericht van de nieuwe voorzitter

Op 7 maart jongstleden werd onze jaarlijkse Algemene Ledenvergadering gehouden in het fonkelnieuwe instructielokaal van Thijsse's Hof. Tijdens deze vergadering vond er een bestuurswisseling plaats. Na zeven jaar voortvarend voorzitterschap is Jany van Dijk afgetreden. Ook Leendert Parlevliet trad af. Jammer dat jullie het bestuur verlaten. Op deze plek nogmaals hartelijk dank voor jullie inzet. Leen, in het bijzonder voor je zorg voor de PR. Jany, jij trad altijd zo duidelijk als voorzitter op de voorgrond. Je straalde veel warmte uit. Je was al die jaren een bindend element in de afdeling.

Gelukkig zijn er drie bestuursleden die blijven: Heidi van de Marel, Herm Zweerts en Cor Vlot. Cor heeft tijdens zijn bestuurstijd ook de Natuurgidsencursus gedaan, en met goed gevolg voltooid. Tot nieuwe bestuursleden zijn door de ALV benoemd Ingrid Tigchelaar als secretaris, Jan Vonk als penningmeester en ikzelf als voorzitter. Wij mochten ons even voorstellen. Voor degenen die er niet bij waren: Ingrid Tigchelaar is moeder, maar ook hoofd financiën van het havenbedrijf Amsterdam. In februari dit jaar heeft zij haar diploma Natuurgids gekregen. Jan Vonk is onlangs gestopt met werken als medisch specialist. Hij is de partner van Herma Wiers, die al enkele jaren lid is van onze afdeling.

Ik zal mij zelf iets uitgebreider voorstellen. In mijn professionele leven heb ik me bezig gehouden met veel beton en ijzer voor bruggen en tunnels en aanverwante zaken. Dat heb ik ook een tijd gedaan in Nigeria en in Amerika. Er was weinig tijd voor de natuur. Kort na mijn pensionering ben ik de Natuurgidsencursus gaan volgen. In 2004 kreeg ik mijn diploma. Daarna was ik actief in de cursuswerkgroep. Vele malen heb ik de jaarlijkse Paddenstoelendag gecoördineerd. Ik was betrokken bij de opzet en leiding van de Natuurgidsencursus 2008 en die van 2011. Door Jany ben ik gevraagd voor een provinciale commissie, DKV geheten. Die probeert afdelingsoverstijgende scholing te organiseren voor de acht Noordhollandse afdelingen. Dat valt niet mee. Ook ben ik betrokken bij het

Bestuursvogels. Foto: Linda Hartgring

cursushuis van IVN-landelijk. Uiteindelijk heb ik me na veel aandringen van Jany kandidaat gesteld voor het bestuur van onze IVN-afdeling.

Ik heb me altijd heel prettig gevoeld als lid van IVN Zuid-Kennemerland. We zijn allemaal vrijwilligers, die plezier hebben in hun activiteiten, hetzij voor het publiek, hetzij ondersteunend. Dat lijkt allemaal vanzelf te gaan zonder inmenging van het bestuur. Wat zijn dan nog de taken van het bestuur, behalve administratie en financieel beheer? Het bestuur wil een bindend element zijn in de vereniging en wil er voor zorgen dat we als vereniging met plezier blijven functioneren. Dat kan alleen als we alert blijven op de ontwikkelingen binnen en buiten de afdeling. Bovendien moet het bestuur de vereniging vertegenwoordigen. We hebben nu met ons zessen een fijn bestuur en we gaan ons best doen.

Het bijwonen van de ALV kan ik alle leden aanraden. Ik vind het altijd een vrolijke bijeenkomst, waarvan ik in het kort iets wil weergeven, al is dit niet het officiële verslag. Deze keer was er een moeilijke discussie, die -gelukkig voor mij- nog door Jany geleid werd. Het ging over de verwachte verhoging van de afdracht aan IVN-landelijk, om het in de toekomst minder afhankelijk te maken van de postcodeloterij. Het gevolg daarvan zou dan zijn dat bij ons de contributie omhoog moet. Er ontstond vele krakeel over te volgen procedures en waarom IVN-landelijk zoveel geld nodig heeft, maar uiteindelijk

bleek dat de meeste aanwezigen niet opzagen tegen contributieverhoging. Overigens, het bestuur van IVN-landelijk voert slechts besluiten uit van de Landelijke Raad. Die is de vertegenwoordiging van alle IVN-afdelingen.

De rondvraag is altijd een heel belangrijk deel van de ALV. Daar passeren veel dingen, die onze leden echt ter harte gaan, zoals de ledendag op 1 juni, het natuurontbijt op 11 mei, de provinciale ledendag, waarvoor IVNZK de eervolle uitnodiging heeft voor de organisatie. Spontaan kwamen er ideeën en toezeggingen voor medewerking. De datum is inmiddels vastgesteld: 9 november 2013. Hoe zit het met de Kleverlaanzone? Het ziet er naar uit dat we het gebruik van de kantine en onze bergruimte kwijt zullen raken. Wie weet een goed alternatief? We gaan overleggen met de andere gebruikers. Zoals meestal waren er op- en aanmerkingen over de PR. Ondanks dat iedereen die er bij betrokken is zijn best doet, valt er altijd wel een gaatje. De beste PR is nog altijd de uitvoering van onze eigen publieksactiviteiten.

De bijbehorende publiciteit is daar maar een onderdeel van. Het publiek geniet altijd van de rondleidingen. Laat het niet naar huis gaan met alleen de herinnering aan een fijne excursie en een goede gids, maar ook met een goed gevoel over het IVN.

Tekst: Jan Saveur

HET IS HIER NET EEN CARWASH. VOGELS KOMEN HIER CHILLEN EN ETEN EN GAAN DAN WEER TERUG NAAR ZEE

Een idioot lange marathon... Alleen geschikt voor fanatieke vogelaars... Je moet wel gek zijn om zo vroeg in een binnenduïnbos te gaan lopen...

Misschien is dit voor sommige mensen waar. Maar de nachtegalentocht die elk jaar wordt georganiseerd door Eric van Bakel is een unieke tocht met een onvergetelijke overvloed aan klanken, beelden, geuren, vergezichten en indrukken. Dit jaar was het op 28 april weer zover.

Voor mij was het een prachtige dag. Ik heb er een verslag van gemaakt doorspekt met citaten van Eric. Hieronder als warmmaker mijn ervaringen aan

Eric en het groot vogelboek.
Foto: Anne-Marie den Hartog

en de kleverigheid van de knopschubben voel. Onder muzikale begeleiding van een winterkoning bereiken we onze eerste stop: een bank die uitkijkt

meer vogels laten van zich horen, wat het niet eenvoudiger maakt om ze uit elkaar te houden. In de verte horen we met moeite het zachte geknerp van een gekraagde roodstaart en het gelukkig beter te traceren gegak van ganzen. Dan horen we de verre zang van onze eerste nachtegaal: een heldere, verwarmende noot in deze kou. Het is 5.40 uur. Maar we zijn er nog lang niet: een vink, een koolmees, weer een winterkoning, een zwartkop en een pimpelmees dienen zich aan. "Alles komt in slagorde", volgens Eric. Een mooi moment om verder te gaan. [...]

15 uur later, na vele omzwervingen, prachtig commentaar van Eric en een dag vol zon, wind, zand en bijna 80 vogelsoorten.

[...] Het is onwerkelijk om de laatste kilometers naar ons startpunt te lopen en opnieuw een zanglijster te horen,

De hele tocht virtueel meemaken?

Het complete verslag vind u op <http://ivn.nl/afdeling/zuid-kennemerland>

het begin en het eind van de 16 uur durende tocht.

Het is lichter dan de vorige keer. De net niet volle, wassende maan staat in een strakblauwe hemel met Saturnus rechts naast haar. Alleen het geroep van een vrouwtje bosuil en onze stemmen verstoren de ochtendlijke stilte. Het is twee graden boven nul. Om ons vast warm te laten lopen, vertelt Eric van Bakel, onze bezielende excursieleider, autodidact en supervogelkenner ons over de nachtegaal: "Zo lang ze ongepaard zijn, gaan ze volle bak! Als eerste arriveren de mannetjes. Met hun zang claimen ze een territorium en proberen daarmee de mannelijke concurrenten op afstand te houden en daarna een vrouwtje te lokken die later aankomen." Wij wachten ook op een laatkomer en dan besluiten we te vertrekken. Het is bijna 4.45 uur.

We lopen omhoog de Bergweg op langs essen en balsempopulieren. Het is voor het eerst dat ik de balsem ruik

op binnenduïnbos en open struweel. De ideale plek om houtsnippen te zien en bosuilen te horen. Onze stemmen verstommen uiteindelijk en de stilte is bijna hoorbaar. De maan schijnt door de bomen maar "Saturnus is foetsie", aldus Eric. Een roodborstje zingt als een van de eerste en dan een merel veel verder weg. In een boom links van ons horen we een zanglijster voorzichtig op gang komen, volgens Eric net een 'stotterende merel'. De betovering wordt even verbroken bij het horen van een onverwachts geluid ("Da's een hond."). Plotseling uit het niets zie ik een grote vogel met een stijve vleugelslag overvliegen. Wauw, het is een houtsnip: een "ronde bolle vogel met een lange snavel die cirkels in de lucht maakt om zijn territorium te verdedigen. Een beetje macho-houtsnip heeft zelfs meerdere territoria met dito vrouwtjes". Het geknor van deze 'knorhaan' ontgaat mij, zo ben ik in beslag genomen door zijn vlucht. Steeds

alsof we niet weg zijn geweest. Het is 20.58 uur. We hebben meer dan zestien uur gelopen. De tijd is omgevlogen.

Nachtengalen zijn al meer dan twintig jaar de rode draad van deze marathon. Wat mij vooral is bijgebleven van onze tocht is dat de rijkdom om mij heen niet alleen wordt bepaald door wat ik zie, maar ook door wat ik hoor, ruik en voel. Door de historie begrijp ik beter dat het landschap wat ik nu zie niet altijd zo is geweest. Dat een 'wandeland' duin, boskap en grote grazers meer variatie geven. Vogels maken hier onderdeel van uit en zijn daarom een perfect uitgangspunt voor een excursie als deze. Ik hoop dat dit verhaal u zal verleiden om volgend jaar mee te gaan. Tot dan!

*Tekst: Berna van Baarsen
Foto: Marc Heppener*

NATUURONTBIJT Eitjes en keutels

Het natuurontbijt op zaterdag 11 mei was een primeur voor onze afdeling en gelijk ook een daverend succes! Dertig personen, waaronder vijftien kinderen, hadden zich opgegeven en ondanks het koude en buiige weer zijn ze allemaal gekomen.

We hadden een prachtige ontbijtplek in Middenduin aan de Zanderijvaart, in de luwte van de stevige wind, waar nachtegalen, merels, grasmussen en mezen ons ook nog eens trakteerden op een spectaculair concert. Onder de partytent, gezellig dicht tegen elkaar aan, heette onze onlangs geridderde voorzitter Jan Saveur iedereen welkom. Daarna konden we genieten van het heerlijke ontbijt waarbij croissants, ham, eitjes, duindoornjam en de marsepeinen 'keutels' het populairst waren.

Na het ontbijt maakten we met z'n allen een korte wandeltocht om de Zanderij, onder begeleiding van natuurgidsen, waarbij we onder andere mooie grote wijngaardslakken tegenkwamen. De wandeling had ons weer lekker opgewarmd voor de grote finale: het waterbeestjesfestival. We bekeken de gevangen waterbeestjes in grote witte bakken. Zo vonden we onder een dikke laag van kikkervisjes mooie schatten als rugzwemmertjes, watervlooien, larven van de eendagsvlieg, oeverspinnen en slakjes met deurtjes. Zelfs een larve van de kokerjuffer kwam even om het hoekje kijken van haar zelfgelijmde kokertje. Stadsecoloog

Slapende vogels

Het is me vaker opgevallen als ik langs eenden liep die volgens mij op een poot stonden te slapen, dat een oog mij waakzaam aankeek en het andere dicht was. Sliep hij nu of was hij wakker? Ik denk het laatste, want ik las onlangs dat slapende vogels van hersenhelft wisselen. Het oog dat open was had een wakkere hersenhelft, de andere helft sliep en dat oog was dan ook gesloten. Zo zijn ze altijd alert en beschermen ze zich tegen hun vijanden. Maar zo bijzonder als de gierzwa-

Natuurontbijt. Foto: Eva Nijhoff

Dik Vonk wist jong en oud te boeien met de meest wonderbaarlijke verhalen over deze schepseltjes.

De kinderen, hun ouders en de andere volwassenen waren erg enthousiast; zo'n activiteit is zeker voor herhaling vatbaar. Het heerlijke natuurontbijt was zo overdadig door de sponsoring van meerdere winkels, we zijn ze daarvoor heel dankbaar!

Tekst: Tanja van den Hoorn

Het IVN-organisatieteam bestond uit Tanja van den Hoorn, Eva Nijhoff en Marsya van Raalten.

De sponsors waren:

Dekatuin, Vlaamseweg 12, Haarlem (appels)

Scharrelslager De Vleespot, Rijkstraatweg 537, Haarlem (vleeswaren)

Albert Heijn, Bloemendaalseweg 240, Overveen (diverse boodschappen)

Stan Alkemade biologische specialiteitslagerij, Houtplein 18, Haarlem (vleeswaren)

Natuurwinkel, Houtplein 18, Haarlem (duindoornjam)

De Complete Bakker Port/Vlies, Bloemendaalseweg 279, Overveen (ontbijtkoek)

luw, slaapt denk ik geen andere vogel: die vliegt/zweeft en slaapt tegelijk.

Tekst en foto: Marisca van der Eem

Wondere wereld van waterbeestjes

Op zondag 15 september is onze afdeling aanwezig op de Open Dag van Fort Penningsveer in Spaarnwoude. Er staat een kraam met activiteiten en er worden twee kinderexcursies gehouden. We vroegen IVN'ers Hans Smits en Cisca Klarenberg (de organisatoren) waarom ouders met hun kinderen naar Fort Penningsveer zouden moeten komen.

Dat bleek geen moeilijke vraag. Het Fort is een bijzondere plek in het polderlandschap. Het is natuurlijk zondermeer voor kinderen een spannende omgeving om eens te gaan kijken. Door ophoging is er hoger en lager gelegen grond, zijn er natte en droge gebieden, waardoor er een gevarieerde plantengroei is. Er is een natuurexcursie voor kinderen waarbij we gaan kijken welke planten en bodemdierjes we allemaal kunnen vinden in de polder, en we gaan ook op zoek naar nuttige planten, die ons kunnen helpen tegen kwaaltjes. Bij de andere kinderexcursie gaan we waterbeestjes zoeken met een schepnetje. De vangst wordt samen bekeken en er wordt uitgelegd wat voor beestjes het zijn. Bij de kraam is van alles te zien. Kinderen kunnen er zelf buttons maken en er staat een groot elektrospel waar ze kunnen kijken hoeveel ze van de natuur weten. Voor ouders is er ook genoeg te beleven op de markt die bij het fort gehouden wordt. Er zijn veel 'creatieve kramen', je kunt bv. nest- of voederkastjes laten maken. En natuurlijk zijn er voldoende kraampjes met hapjes en drankjes.

De kinderexcursies zijn om 12.00 uur en om 14.00 uur. U hoeft zich niet tevoren aan te melden. Nadere informatie over deze IVN-activiteit kunt u krijgen bij Hans Smits, telefoon 023-5848789.

Foto: Jonne Misset

BIJENBOOM Bijen zijn blij met laatbloeier

In 2012 was 7 augustus dé dag: de dag waarop de eerste honingbijen rond de roomwitte bloesems van mijn bijenboom zoemden. Gevolgd door wekenlang gegons en gediener op hoog niveau. Choreografie, belichting en decor, helemaal perfect. Omdat bijengegons gelukkig maakt, hieronder aandacht voor de *Tetradium daniellii*.

De bijenboom kreeg ik zomaar cadeau. Na afloop van een lezing zo'n tien jaar geleden schonk een lid van het imkersgilde, Jan Swammerdam, zijn mede-imkers, waaronder ook ik, spontaan en gratis een dun staakje met wat wortels van pakweg een meter. Mocht de gulle gever dit lezen, mijn dank is groot. En die van anderen ook, want ik weet van een exemplaar dat goed gedijt in Midden-Frankrijk. Hoeveel plezier ik aan de boom zou beleven was aan de prille stek nog niet af te zien.

Rijke dis

Het staakje overleefde in zijn jonge jaren een verhuizing, begon voorzichtig te groeien en eind juli 2007 stond het boompje voor het eerst in bloei. Kleine roomwitte bloemetjes en ja, meteen groepjes bijen op en boven de bloempluimen. Elk jaar meer bloei en toenemend bijenbezoek en bijbehorend gezoem. Ze zijn er weer! Je wordt er helemaal blij van. Het drukke bezoek is goed verklaarbaar. Omdat de *Tetradium daniellii* een late bloeier is met zijn bloemen van eind juli tot ver in augustus, komen nectar en stuifmeel op een welkom moment.

Bijenboom in 2007: voorzichtig in bloei.

De aantrekkelijkheid voor bijen wordt in de classificatie in Arie Koster's *Planten Vademecum* bevestigd. Het boek kent aan de bijenboom op 'bevliegging door honingbijen' de aanduiding (np)5 toe. Dat is de hoogste waarde op

Bijenboom met rijke bloesem in 2011.

de schaal van 0 tot 5 en betekent dat de boom zeer goed wordt bevolgen op zowel n (nectar) als p (pollen, stuifmeel). De *Planten Vademecum* omschrijft het als "goed tot zeer goed en meestal constant bevolgen (een hoge trouwheidsgraad), vaak zwermachtig (met duidelijk gegons van veel honingbijen), vooral als de bijenvolken dicht in de buurt voorkomen."

Familie wijnruit

De *Tetradium daniellii* is niet inheems in Europa, maar voelt zich in ons klimaat wel goed thuis. Zijn roots liggen in de gematigde streken van China en Korea. Daar wordt de boom gebruikt in medicijnen; de wortels en schors tegen maag en darmklachten, het blad en de vruchten tegen gewrichtspijnen en in huidverzorgingsproducten. Van het hout worden kleine blaasinstrumenten en juwelen- of specerijendoosjes gemaakt.

Het geslacht *Tetradium* telt twaalf soorten afkomstig uit tropisch en gematigd Oost-Azië. De Latijnse soortnaam is afkomstig van de legerchirurg William Daniell die in China exemplaren van de boom verzamelde. In de tweede helft van de vorige eeuw kwam de boom in Europa pas in de belangstelling. Eerder was overigens de naam *Euodia hupehensis* in gebruik; vrij uit het Latijn vertaald 'goede geuren afkomstig uit de (Chinese) provincie Hupeh', wat slaat op de bloemengeur. De boom behoort tot de familie van de wijnruit (*Rutaceae*), ofwel de citrusvruchtenfamilie. Kruidige heesters als de wijnruit behoren ertoe, maar ook de lederboom, de

kurkboom en de *Skimmia*. De familie is een uitgesproken insectenbestuiver en alle planten zijn goede bijenplanten.

Bijenchoreograaf

Wanneer je een paar weken per jaar bijenchoreograaf wilt zijn, zoals bioloog Tijs Goldschmidt dat zo mooi noemt in zijn gelijknamige essay, en je wat ruimte in je tuin hebt, denk dan eens aan een bijenboom! Plezierig is daarbij dat het 'boompje groot, plantertje dood' niet opgaat voor de bijenboom. Na vier jaar begint de boom gemiddeld te bloeien en de hoeveelheid bloemen neemt jaarlijks aanmerkelijk toe. Mijn staakje heeft na ruim tien jaar een lengte van 12 meter bereikt. De echte nazomer is er nu (gelukkig) wel uit. Iedere nazomer kijk ik uit naar de eerste bezoekers.

Bij tuincentra is de *T. daniellii* niet altijd verkrijgbaar. Vaak wel bij kwekers op internet, zoals kwekerij Arborealis (www.arborealis.nl). Een jong boompje is te koop vanaf €10 (bij een bestelling onder €20 komen er bezorgkosten bij). Een duurzaam cadeau voor je eigen tuin of die van anderen. Een dankbaar gezoem zal je deel zijn!

Tekst en foto's: Heidi van der Marel

Red de bijen!

Greenpeace is momenteel bezig met een petitie om Europese leiders op te roepen ALLE bestrijdingsmiddelen die gevaarlijk zijn voor bijen te verbieden. Voor achtergrondinformatie en het ondertekenen van de petitie ga naar <http://reddebijen.nl/>

DE FAVORIETE NATUURPLEK VAN YNEKE BETTINK

Vijftien jaar lang schreef Yneke stukjes voor De Toorts over kruiden. Ze nam in 1998 het stokje over na het overlijden van Jacques de Jong, die dit tot die tijd deed. Yneke vindt het nu wel mooi geweest. Ik wandel met haar ten afscheid van haar Toorts-bijdragen rond de Oosterplas, en leer een bevlogen natuurmens kennen.

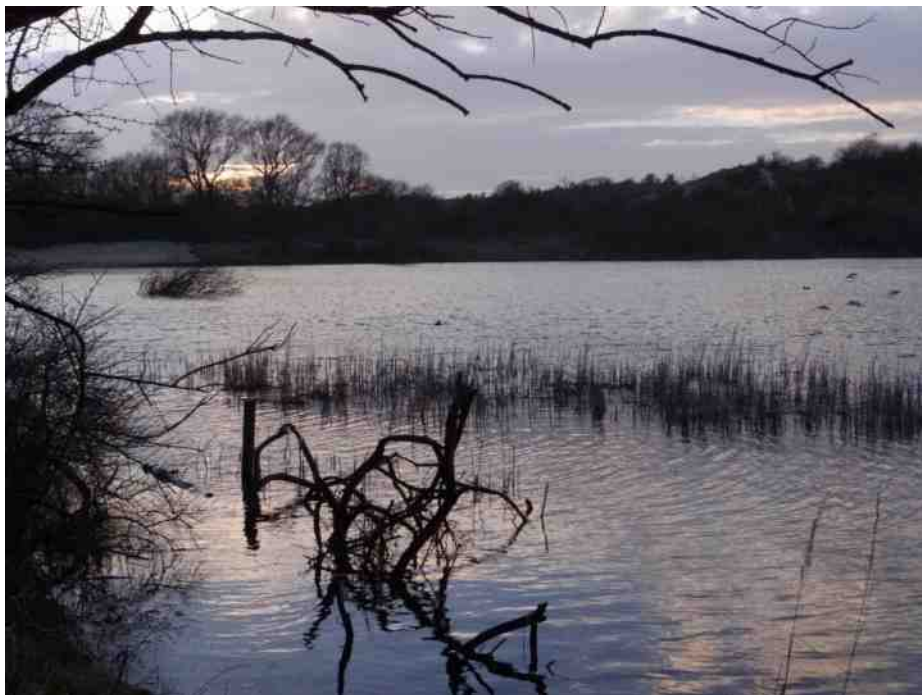
Het is een onstuimige avond, met stormachtige wind en een felle lentezon. Yneke haalt me op om samen naar ingang Bleek en Berg van het Nationaal Park Zuid-Kennemerland te fietsen. "Wil je eerst even een teek van mijn arm halen? Ik kan er zelf niet bij", begint ze onze ontmoeting. Ze had de dag ervoor planten geïnventariseerd. "Dan kun je niet op de paden blijven, en dan lig je ook wel eens op je buik op de grond." Van schrik smeer ik mijn onderbenen goed in met Deet voor we vertrekken.

Langs het pad staat een grillige boomvoet die ze me wil laten zien. Het is een populier, en laat die nou nét bij haar horen, volgens de Keltische boomkaler.

"Kijk hoe mooi, die vormen, en wat eromheen allemaal groeit." Ze wijst op nagelkruid, een zaailing van robertskruid en hondsdraf. "Dat kun je ruiken", ze steekt me het gekneusde blaadje hondsdraf toe. "Door de droogte is alles intenser van geur en smaak. De toppen van brandnetel kun je nu beter wat meer verdund gebruiken, in een soepje bijvoorbeeld."

Yneke is van de planten, gebruiksplanten om precies te zijn: de geneeskrachtige en eetbare. Dat kreeg ze met de paplepel ingegoten. Haar vader was

een natuurliefhebber en huisarts. "In de oorlog heeft hij samen met een apotheker een zelfhulpboekje geschreven over tien planten, ik heb het nog", vertelt ze trots. Nu geeft zij in Middenduin excursies over gebruiksplanten. "Maar ik ontmoedig het plukken, het mag niet. Zelf heb ik toestemming ervoor van Staatsbosbeheer – de eigenaar – voor educatieve doeleinden." Ze heeft nooit de natuurgidsencursus gedaan. Ze geeft wel af en toe les op de cursus.

Het gaat toch meer op een beestenwandeling lijken dan op een plantenvandeling: na de teek vindt Yneke een hond. Een hond, in de duinen? Hij is duidelijk opgelucht dat hij ons gevonden heeft, en wrijft zijn ogen aan onze broekspijpen. Ook hij heeft last van het stuifzand, met deze harde wind. Geen baasje te bekennen.

We bellen het telefoonnummer aan zijn halsband. Bink blijkt inderdaad vermist, de eigenares springt meteen in de auto om hem op te halen. "Daar zakt mijn broek van af", merkt Yneke op. Nu pas zie ik dat ze haar broekriem gepakt heeft om Bink aan mee te nemen, terug naar de parkeerplaats.

In de herkansing lopen we na het afleveren van Bink weer richting de Oosterplas. "Weet je hoe die ontstaan is?" vraagt ze me. "Hij is in 1956 gegraven met een economisch doel: om het zand te verkopen. Ook vanwege de recreatie. Het voordeel van een recreatiegebied langs de rand van de duinen, is dat het centrum een stiltegebied blijft." Achter een bank staat een groep kale, verdraaide, dode bomen.

Je kunt er van alles in zien. "India kent het begrip 'Svayambhu', dat is kunst

die niet door mensenhanden is gemaakt, maar uit zichzelf is ontstaan, meestal in de natuur." Mijn oog valt op een topje dennentak.

"Afgekloven door een eekhoorn om zijn route te markeren", weet ze. Ze peutert aan het topje en laat het me ruiken. "Dat kun je in de thee doen, lekker fris harsig."

Ik vraag haar hoe en wanneer ze bij het IVN terecht is gekomen. Het blijkt dat ze erbij is vanaf het begin: toen ze in 1958 of '59 op een NJN-zomerkamp was, was de kampeider bezig met het oprichten van het IVN. Dat was Jaap van Dijk, hij werkte bij Natuurmonumenten. In 1960 nam ze deel aan een van de eerste IVN natuurkampen. Ze heeft er heerlijk gewerkt. "Er bestaat nog een filmpje dat ik aan het hooien ben. 'Wie is die boerendochter?' vroegen de mensen," lacht ze. Later leidde ze zelf IVN natuurkampen.

We wandelen langs de waterrand. Er staan kruipwilgjes. De lucht kleurt geel tot bijna paars van de ondergaande zon tussen de wolken. De kleuren reflecteren op het water, waar meerkoe-ten zwemmen, eenden, en een paartje

futen. Een fuut vangt een kikker, hij spartelt als een wilde en de fuut heeft de grootste moeite zijn prooi te bedwingen.

Ver weg vliegt een paar buizerds, "ze baltzen!" ziet Yneke en ze wijst op hun capriolen. In de plas ontwaart ze groene blaadjes. Ze reikt voorzichtig in het

water en plukt er wat uit. 'Ken je dit?' Ik ruik aan het toegestoken groen. Ik herken het, het is watermunt. "Dat is ook heerlijk om thee van te maken."

Tussen de watermunt zien we kikkerdril zweven. Vél kikkerdril, hele wolken. Verderop wijst Yneke me op blauwige fluppen. "Hier heeft een drama plaatsgevonden", constateert ze. Ik dacht dat het vogelpoep was, maar nu ik beter kijk zie ik aan de zwemvliezen dat het kikkers waren. We staren stemmig over het water. "Ik houd van de Oosterplas," vertelt ze, "omdat je rondom zoveel variatie in landschap hebt. En ik houd van de ruimte, en de vergezichten." Ik kan niet anders dan het met haar eens zijn.

Het wordt laat, we moeten voor donker de duinen uit zijn. Langs een klein paadje lopen we terug naar het fietspad. Als we omkijken lijkt de hemel in brand te staan.

Buizerds miauwen, ik hoor mij onbekende vogeltjes, de merels beginnen aan hun avondconcert. En wij fietsen terug naar de stad.

Tekst en foto's: Linda Hartgring

STRAATJE OM

Zoals sommige mensen bij een bepaalde gelegenheid aan een lied denken, zo denk ik aan vogels. Op een vakantie in het oosten van het land liepen, waar wij ook waren, constant witte kwikstaartjes voor ons uit. In Engeland hadden we een roodborst in de tuin die steeds ons gezelschap zocht. Op het laatst zat hij vlak naast ons op de bank. En maar met dat schuine kopje naar ons kijken.

Aan zee zweef ik mee met de meeuwen – ik volg ze met mijn ogen en geniet van het geluid dat daar zo hoort bij de zee – en verbaas ik mij over het hypernerveuze gedribbel van de drieteenstrandlopertjes. Ik beschreef ze in een gedicht dat zo begint:
*dit zijn vogeltjes met haast
lopen als versnelde film
door de laatste golfjes heen*
en het eindigt:
*stilstaand gaan deze lopertjes
verloren in de glinstering
van zonnevlekken*

In het Teylers Museum ga ik altijd even langs bij de oervogel, de Archaeopteryx, die zo'n 150 miljoen jaar geleden leefde en prachtig de overgang laat zien van dinosauriër naar vogel, en daarmee een bewijs was voor de evolutietheorie van Darwin. En dat ligt daar 'gewoon', en hoe vaak je ook wilt kun je ernaar kijken.

Bij de Waterleidingduinen hoort voor mij de grote bonte specht, die altijd een fikse roffel geeft als ik daar loop.

Een luid resonerend welkom van een vogel die tot de zangvogels behoort, maar zich moet behelpen met een soort drumsolo.

En rond huis geniet ik van wat er langskomt en dat is veel. Maar vooral van de pimpelmeesjes, daar blijf ik naar kijken en van genieten. Die prachtige tint blauw, dat kuifje dat omhoog gaat als hij het ergens niet mee eens is, dat 'zilveren lachje' zoals Thijssse dat ooit omschreef. Wat een bedrijvige vogeltjes, geen moment zitten ze stil, behalve als ze even met eten bezig zijn, maar ook dan gaat het kopje steeds waakzaam in het rond. Zelden zijn ze alleen. Ze blijven meestal in dezelfde streek als waar ze geboren zijn, het zijn geen grote trekkers. "Hun korte afgeronde vleugels maakt dat ze geen lange afstanden kunnen vliegen." (Thijssse)

Ik had het geluk van dichtbij het vorderen en uitvliegen van vier jonge pimpeltjes te kunnen volgen. Doodstil hing ik over een trap met mijn fototoestel om ze maar even te kunnen betrappen, en dat is gelukt. Dat was dus genieten en nagenieten, vooral toen het hele gezin aan het einde van de middag kwam badderen in de grote waterschaal. De kleintjes spetterden in het rond en pa en ma stonden op de rand de omgeving in de gaten te houden. Dagenlang kwamen ze met z'n allen en opeens was het voorbij. Dat zijn toch cadeautjes die je zomaar krijgt als je vogels de ruimte geeft in je tuin.

Na een lang koud voorjaar zit ik weer in de tuin. Hoor het suizende geklap van duivenvleugels en het zacht rondborstige geroekoe, zie de tortels drinken met kleine slokjes uit de waterbakken.

Een bundel mussen daalt neer in de prunus. Een vliegt naar de stenen muur, zet zijn tenen er klem in en zoekt daar naar insecten. Jammer dat ik geen aanleg heb om vogelgeluiden te herkennen, ik moet ze zien want wie daar toch met zo'n prachtig belletje in zijn keel zingt? Geen idee, maar genieten doe ik er wel van. Een geluid dat ik altijd herken en dat me in de voorjaarsnacht altijd wakker maakt is het 'tepiet-tepiet' van de terugkerende scholeksters. Dan val ik helemaal gelukkig weer in slaap als ik dat gehoord heb. En ik word later wakker van de heen en weer lopende kauwtjes in de dakgoot en hun drukke conversatie. In mijn omgeving ben ik een van de weinigen die dol is op kauwtjes. Het zijn zulke slimme, inventieve vogels, daar moet je gewoon van gaan houden als je ze een tijd hebt gadegeslagen. Ik had van de winter een ander voerhuisje opgehangen, een ietwat wiebelig ding, dus de eerste kauw die erop landde schoot weer de lucht in. Wat deed hij/zij? Een ander erbij halen en ieder aan een kant neerdalen, en zo bleef het huisje in evenwicht. Maar na een paar keer oefenen konden ze het later ook alleen, even hevig wiebelend, maar daarna ging het prima. Wat ik nooit heb geweten maar wat ik onlangs las, is dat zij, net als de uilen, ook braakballen uitwerpen. In die braakballen zitten kleine steentjes die de maag helpen het eten te vermalen. Ik ga ze steeds meer bewonderen.

En nu ga ik toch een rondje buiten maken, kijken of de buurtbedelzwaan er al is. Twee keer per dag komt hij door de sloot en hangt dan wat rond bij het huis waarvan de bewoners altijd brood strooien op het gras. Al jaren zwemt er hier een zwaan alleen, maar of het steeds dezelfde is weet ik niet. Het is een mannelijke knobbelzwaan en hij kijkt me geregeld dreigend aan als ik stil blijf staan om hem te fotograferen. Ik doe dan een stap achteruit en zoom wat meer in. Helemaal rustig op het nest blijft de meerkoet, hoeveel foto's ik ook maak. Mensen, dit is genieten op de vierkante meter.

Tekst en foto's: Marisca van der Eem

DE LEERGIERIGE GANS

Op een dag las ik het boek Glijvlucht, waarin ganzen een grote rol spelen. Door dit verhaal ben ik anders tegen ze aan gaan kijken. Ik had een beeld van ganzen als vooral eigenwijze, arrogante, agressieve en een beetje domme vogels.

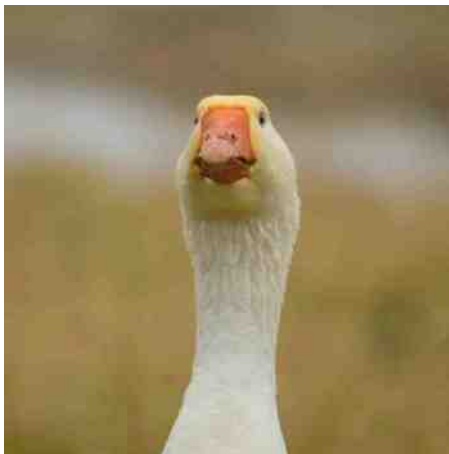
Maar wat blijkt: ganzen hebben het goed voor elkaar. Het ganzengezin is de hoeksteen van de samenleving! Na wat gescharrel in de puberteit vinden ganzen een partner voor het leven. Het aantal echtscheidingen is slechts twee procent per jaar.

Ganzenouders zorgen goed voor hun jongen. Het vrouwtje leidt ze naar goede plekjes om te grazen, terwijl het mannetje het gezin verdedigt tegen rovers. Gewapend met een flinke dosis hormonen vallen de stoere mannetjes alles en iedereen aan die te dicht in de buurt komt van het kroost. Ze deinzen daarbij niet terug voor alles wat veel groter is dan zichzelf, zoals mensen. Het gezin blijft een tijdje bij elkaar, omdat ze samen naar het zuiden trekken. De jonge ganzen leren zo de trekroute van hun ouders.

Lerend vermogen

Ganzen hebben dus een lerend vermogen. De voorwaarde om ganzen iets te leren is dat iemand aanwezig is tijdens het broeden en vooral bij het uitkomen van de eieren. In principe volgend de kleine gansjes hun moeder of vader. Maar stel dat jij het bent die ze als eerste aankijken, dan volgen ze jou. Houd er rekening mee dat je niet meer van ze af komt.

Konrad Lorenz ontdekte dit in 1930. In zijn boek 'Ik sprak met viervoeters, vogels en vissen' beschrijft hij zijn escapades met het gansje Martina; het is hilarisch om te lezen. Het gansje wil

dag en nacht bij hem zijn. Niet zo gek natuurlijk, als je bedenkt dat het kwijt-raken van je moeder of de groep in de vrije natuur een gewisse dood betekent. Voor Lorenz betekent het dat er een soort wiegje naast zijn bed komt te staan met een warmtekussen. Elk half uur laat Martina haar contactroepje horen en ze verwacht antwoord. Zo niet, dan wordt het huilen. Lorenz ontdekt zo ook dat er een ganzentaal bestaat. Om zijn leven met Martina en nog tien andere kleine gansjes draaglijk te houden moet hij die wel leren. Al gauw gakt en brabbelt hij met de ganzen mee. Deze taal beheersen ganzen vanaf de eerste minuut dat ze uit het ei komen. Een aangeboren talent dus, dat net als het volgen van de moeder van levensbelang is.

Wat kun je ganzen leren?

Van het principe dat je ganzen iets kunt leren heeft William Lishman gebruik gemaakt. Dat was in de jaren 80 van de vorige eeuw. Het lukte hem om Canadese ganzen achter zijn ultralight vliegtuigje (ULV) aan te laten vliegen. De film 'Fly away home' is hier deels op gebaseerd.

De Fransman Christian Moullec heeft deze ontdekking toegepast om dwergganzen te redden, die door stropers werden afgeschoten in hun overwinteringsgebied. Hij heeft in 1999 dertig dwergganzeneieren gekweekt en de kleine vogeltjes samen met zijn vrouw 'opgevoed'. De bedoeling was om deze ganzen in een Duits vogelreservaat te laten overwinteren, ver weg van de stropers. Christian had echter een kleine misrekening gemaakt. Zijn vrouw was populairder bij de ganzen dan hijzelf en de ganzen wilden alleen mee als zij ook mee ging. Er zat voor Christian niks anders op dan een tweepersoons ULV aan te schaffen. Toen waren de ganzen tevreden en bereid zijn ULV te volgen.

Ganzen redden ganzen

Tegenwoordig redden ganzen elkaar. De dwerggans is een soort die in aantal sterk is afgenomen door problemen in hun overwinteringsgebied. In Zweden is daarom een project gestart waarbij jonge dwergganzen worden uitgezet. Deze vogels zijn opgegroeid met brandganzen als pleegouders. De brandganzen, die overwinteren in Nederland, hebben de jonge dwergganzen geleerd ook naar ons land te

Leuk om te kijken of te lezen

*Fly away home (film)

*Glijvlucht – Anne-Gine Goemans (wordt verfilmd)

*Martina, het ganzejong (in: 'Ik sprak met viervoeters, vogels en vissen' – K. Lorenz)

Nijlganzen in boom

Ganzen in een boom? Raar? Ja, het zijn namelijk ook geen ganzen. Nijlganzen zijn halfganzen. (Voor de liefhebbers: dit is een onderfamilie van de Anatidae: eenden, ganzen en zwanen). Nijlganzen broeden graag in bomen. Jonge nijlgansjes wagen dan ook al snel in hun leven een grote sprong naar beneden.

komen. Hier kunnen ze veilig de winter doorbrengen en uit ringonderzoek blijkt dat het goed werkt. Elk jaar komen er dwergganzen bij.

Nederland ganzenland

Nederland is een populair overwinteringsgebied voor ganzen. Meer dan de helft van de ganzen die in Europa overwintert doet dat in Nederland: dat zijn er ruim een miljoen.

Wat heeft Nederland te bieden? In de winter is er langzaam groeiend, jong, eiwitrijk gras. Er is overzicht over het vlakke land, zodat vijanden snel te signaleren zijn en 's nachts is er rust op een veilige, waterrijke plek.

Tekst: Karin de Jager

Foto's: Steven en Marit Helwig

TREKTELLEN VERSLAVEND

Toen ik in oktober 1982 voor het eerst op de telpost van de Vogelwerkgroep bij Bloemendaal aan Zee kwam, ging er een wereld voor mij open. De ervaren tellers leerden mij de vliegbeelden en trekroepjes herkennen. Langsvliegende vogels waren niet langer onbekende zwarte stipjes, maar kregen een naam. Ik wist niet dat er zo veel graspiepers en rietgorzen waren! Toen ik eens alleen naar de telpost ging en er een hop langs vloog, was ik verkocht. Ik was besmet met het trekvirus.

Vooral in mijn studententijd, maar ook later, heb ik heel wat koude ochtenden op de telpost aan de kust doorgebracht. Vaak met anderen, op gedempte toon gesprekken voerend maar altijd de oren en ogen gespitst. Soms is het zo druk met vogels in de lucht, dat je niet weet waar je kijken moet. Je probeert alles zo goed mogelijk te tellen en te noteren. Vaak is het lang wachten op een stipje aan de horizon of een ijf trekroepje in de blauwe lucht. Maar het is altijd spannend. Dan komt er een groepje boomleeuweriken langs met hun melodieuze geluidjes, of een streep lepelaars. Dan weer vliegt er superhoog een wolk met kauwtjes en roeken over. Topdagen waren er met oostenwind als er bijvoorbeeld kraanvogels werden gezien. Het herkennen van trekvogels is best lastig. Een lepelaar of aalscholver herkent iedereen wel. Maar het verschil tussen een graspieper of een oeverpieper is subtieler. Je leert van ervaren trekvogeltellers te letten op de verschillende vliegbeelden of de roepjes. Uit een boekje leer je dit niet. Hoe jonger je ermee begint hoe beter.

De telpost van de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland, gewoon een hoog duin bij Parnassia, ligt aan de kust, maar in principe trekken vogels over een breed front van noord naar zuid, of beter van noordoost naar zuidwest tot west. Veel vogels overwinteren in Groot-Brittannië of Ierland. Vogels met een zuidwestelijke koers komen bij de kust. Als de wind gunstig is, vliegen ze zonder te haperen over de Noordzee. Vaak echter is de wind niet gunstig en buigen ze bij de zee af naar het zuiden. Ze volgen de zeeoep en daardoor ontstaat er stuwing. Bij Parnassia wordt een flink aantal vogels geteld, op telposten bij Katwijk en Den Haag zien ze nog veel meer. Over een breed front komen er steeds meer vogels bij de kust aan. De aantallen nemen naar het zuiden steeds verder toe.

Elke vogelsoort heeft een eigen trekstrategie. De meeste vogels hebben vaste tijden dat ze hun zomerkwartieren verlaten. De kramsvogels komen

elk jaar rond 25 oktober. Andere soorten laten het van het weer hangen. Kieviten blijven vaak in Nederland hangen en verlaten pas onze weidegebieden als het flink vriest of als er sneeuw valt. Bij zo'n vorstrush loont het dus ook om de lucht af te speuren. Veel vogels vliegen overdag, maar vrijwel alle insecteneters trekken juist 's nachts. Het enige dat je daarvan merkt is dat er in augustus ineens overal zwartkoppen of vliegenvangers in het duin zitten. Watervogels volgen graag rivieren of de kust.

Het oprichten van trektelposten heeft de laatste jaren een enorme vlucht genomen. Er zijn circa 150 punten in Nederland waar regelmatig wordt geteld. Een website heeft voor die nieuwe belangstelling gezorgd: tegenwoordig vult elke Vogelwerkgroep de gegevens nog dezelfde dag op www.trektellen.nl in. Je hebt daardoor dagelijks een overzicht van wat er is gezien in het land, en je kunt goed de eigen resultaten vergelijken met die van andere telposten. Terwijl het vroeger soms

twee jaar duurde voordat er een landelijk trekkelverslag klaar was. Deze website is zo handig, dat zelfs een paar honderd telposten buiten Nederland dezelfde website gebruiken! Tot in Letland aan toe.

De Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland ontstond in 1951 zo ongeveer op de telpost in Bloemendaal aan Zee, het is dan ook wel leuk om te weten dat dit de oudste telpost is waarop nog steeds wordt geteld. Alle telgegevens vanaf 1953 staan inmiddels op de website www.trektellen.nl, en kunnen gebruikt worden voor onderzoek. Het is leuk om te merken dat er steeds weer nieuwe mensen besmet raken met het trekvirus.

Tekst en foto: Johan Stuart

Foto: Jan Dirk Bol - Fotografie (www.jandirbol.nl)

Monnikenwerk

Door monnikenwerk van Eef Kieft kunnen we nu snel zien wat er sinds 1953 op de telpost is gezien en welke vogels in de top 20 staan:

Soort	Aantal
1. Spreeuw	5.507.517
2. Vink	1.637.780
3. Graspieper	605.310
4. Kramsvogel	244.436
5. Koperwiek	181.866
6. Kauw	164.714
7. Veldleeuwrik	145.096
8. Kokmeeuw	89.049
9. Kneu	64.590
10. Kievit	59.566
11. Keep	59.380
12. Ringmus	39.882
13. Sijs	35.399
14. Kleine Mantelmeeuw	27.721
15. Aalscholver	24.462
16. Gele Kwikstaart	24.355
17. Witte Kwikstaart	20.735
18. Groenling	20.509
19. Rietgors	19.054
20. Zanglijster	18.737
Totaal	9.266.035

DE FUUT

(Waarom zou vader fuut zijn jong dragen?
Kijk, zo iets moet je aan de kenners vragen!)

De eerste kenner wijst op het gevaar
Van onverhoeds omhoogkomende snoeken:
Beducht voor die moordlustige bezoeken
Zegt hij, beschermt de fuut zijn kinderschaar

De tweede kenner schudt het hoofd- en zucht:
Het hemelruim zit juist vol kinderrovers!
De ouders fuut fungeren als klaar-overs
Uit doodsangst voor een aanval uit de lucht

De derde kenner houdt een resoluut
College over warmtecirculatie
De vierde heeft een Freud-interpretatie
Maar niemand vraagt het aan de kleine fuut

Toch zou die kleine fuut een heel secuur
En hoogst verstandig antwoord geven:
Wie weet er voor een kind en mooier leven
Dan op zijn vaders rug door de natuur?

Ivo de Wijs

62 jaar samen vogels kijken

De Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland bestaat uit mensen die hun passie voor vogels willen delen. Er zijn allerlei soorten leden, van tuinvogelkijkers tot fanatieke vroege vogels op jacht naar bijzondere soorten.

De Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland werd opgericht op 14 september 1951 onder de naam Vogelwerkgroep Haarlem. Er zijn ruim 500 mensen lid. Een groot deel is actief en helpt mee met vogeltellingen. Deze hebben tot doel te volgen hoe het met de vogels gaat. Veel tellingen worden landelijk gecoördineerd, maar plaatselijk gebruikt voor beschermingsacties.

De Vogelwerkgroep organiseert verder excursies, lezingen en cursussen en heeft een actieve jeugdclub. Het kwartaalblad heet Fitis, naar één van de meest voorkomende broedvogels van de duinen.

www.vwgzkl.nl

PLASTIC SOEP

“Je hebt wat verloren”, zei ik tegen haar en stopte het plastic zakje klem tussen de tassen in haar fietsmand aan het stuur. Een sproetig gezicht van om en nabij de 13 jaar keek me schaapachtig lachend aan. Het meisje had een broodje in haar hand, ongetwijfeld uit het zojuist weggeworpen zakje afkomstig.

Even daarvoor stond ik vlak achter haar op de pont en bekeek de roodharige tengere gestalte, zittend op de fiets met een been stoer op de stang van de railing. Plotseling liet ze nonchalant het zakje naast zich op de grond vallen. Moet ik me daar nou mee bemoeien? dacht ik moedeloos, maar toen ik het zakje in gedachten in het water van het Noordzeekanaal zag drijven, om zich na een halve wereldreis bij de plastic soep te voegen, raapte ik het toch op.

Met het zakje in de mand fietste ze voor me uit de pont af. Na enkele meters vloog het plastic langs me heen op de grond. Ze keek niet op of om. Toen ze voor het stoplicht moest wachten, wilde ik de uitdaging wel aangaan. Een andere fietser was me voor en ging nietsvermoedend naast haar staan. Het licht sprong op groen en ze fietste weg, een andere richting op dan ik. Kans gemist.

“Heb je wel eens van plastic soep gehoord?” vroeg ik haar in mijn fantasie. Zij zou me aankijken met een blik van ‘ach man, waar bemoei je je mee’.

“Google er maar eens naar, dan gooi je nooit meer plastic op de grond”, zou ik er betweterig aan toevoegen, terwijl zij natuurlijk strak voor zich uit bleef kijken. Maar thuis kon ze het toch niet laten om even op haar computer kijken en ...?

Tekst: Piet Páree

Praat mee over de soep

Hoe zou jij gehandeld hebben? Spreek je mensen aan, en hoe dan? Praat mee in de Facebookgroep van het IVN-ZK:
www.facebook.com/groups/ivnz/

FEL ALS EEN ZWEEPSLAG

In 2012 gaf Marga Coesel een boek uit met het merendeel van de verzamelde brieven van Jac. P. Thijsse, onder de titel *Wanhooop nooit aan vooruitgang*. U zult terecht opmerken ‘nu weer een publicatie over Thijsse, er is al zoveel over en door hem geschreven en gepubliceerd. Het verzadigingspunt is wel bereikt!’ Toch is daar nog wel wat op te zeggen.

Bij de echte natuurliefhebbers, de enthousiastelingen voor planten en dieren, is het erfgoed van Thijsse ruim bekend. Om er een paar te noemen: het Naardermeer, Thijsse’s hof, de Verkade albums et cetera. Wat mij echter bij lezing van de brieven bijzonder is opgevallen, is Thijsse’s brede kennis van en bemoeienis met vele zaken rond natuur en landschap, en dat niet alleen wat betreft Zuid-Kennemerland, maar vele gebieden in ons land. Hij bouwde voor zijn werkzaamheden een groot netwerk op, ook daarin was hij zijn tijd ver vooruit. Zijn brieven demonstrenen ook zijn liefde voor het onderwijs en zijn intense belangstelling voor de vorming van de jeugd op het gebied van natuur en milieu.

Treffend is een serie van een kleine twintig brieven aan een gymnasiaste die zich op eigen initiatief is gaan verdiepen in de zang van vogels. Dat onderwerp had ook sterk de interesse van Thijsse. Hij was een liefhebber van muziek, wat weerklank vond bij de jonge vrouw met wie hij correspondeerde, want zij ging na haar schoolopleiding piano studeren aan het con-

servatorium. Zij hebben samen een muziekboek ontwikkeld, met speciale aandacht voor de manier om muziek van vogelgezang te noteren. Zij merkten bij hun vogelstudies op dat vogels een voorliefde hebben voor tertsen. Zij stelden dat vast uit de opnamen van de zang van de zwarte roodstaart en de grauwe gors. Zij stelden ook vast dat de absolute toonhoogte enkele octaven hoger ligt dan wij menen te horen. Thijsse schrijft lyrisch over de nachtegaal in de Hof: “Hij heeft het tedere en idyllische vaarwel gezegd en slaat meestal bruusk en krachtig, dikwijls kort en fel als een zweeps slag. De lang uitgehaalde tonen slechts zelden, maar wel tot zestig keer achtereen, de felle snelle slag van zes in de seconde en dan dikwijls gearticuleerd in vieren.” Wat een opmerkingsvermogen!

Erich Jarvis, een Amerikaan werkzaam bij het Duke University Medical Center, bestudeert zingende vogels: zangvogels, kolibries en papegaaien. Hij heeft vastgesteld dat de structuur van de hersenen van zangvogels sterk overeen komt met die van mensen. Vogels kunnen vocaal leren. Sommige vogelsoorten kunnen geluiden die ze horen nabootsen. Voorts heeft de Amerikaan het vermoeden dat het uitzonderlijke taalgebruik van mensen ooit is begonnen als zingen, bijvoorbeeld om te communiceren bij de jacht of om de andere sekse te behagen.

Tekst: Theo Litjens

Illustratie: Motieven van de zanglijster (*Wanhooop nooit aan vooruitgang*, p.139)

1. Frederiek. 2. 3. Pietje. *gliss.*
4.
5. 6. 7. *zuiver.*
8. 9. tjie tjie tjie tjuur tjuu tiuu tjie tjie tjie tjow tjow tjow
(zeer valsch)

Activiteitenprogramma Zomer 2013

IVN, Beleef de Natuur, afdeling Zuid-Kennemerland

Meer informatie over onze activiteiten op www.ivn.nl/zuidkennemerland

- Zaterdag 15 juni 2013 19.00 – 20.30 uur **Spoorzoekers gezocht, wildexcursie in de AWD** ingang Panneland
- Maandag 17 juni 2013 19.00 – 21.00 uur **Avondexcursie Oeverwaluwen** Toolenburgerplas in Hoofddorp
- Woensdag 19 juni 2013 20.00 – 21.30 uur Zeedorpenlandschap **Zuidduinen Zandvoort**
- Vrijdag 21 juni 2013 18.30 – 21.30 uur **Positie van Spaarndam** Vertrek bij Fort Bezuiden Spaarndam
- Zondag 23 juni 2013 12.00 – 13.30 uur **Excursie Waterbeestjes Poelbroek** Bernadottelaan Haarlem
- Maandag 24 juni 2013 20.00 – 21.30 uur **Oeverwaluwen ringen** Toolenburgerplas in Hoofddorp,
aanmelden marcel.schalkwijk@quicknet.nl
- Zondag 7 juli 2013 18.00 – 22.00 uur **Bloemen, vlinders en onbekende valleien** Zandvoort-Noord, reserveren npzk.nl
- Zondag 14 juli 2013 14.00 – 17.00 uur **Vlinders in Duin en Daal en Thijsses Hof** reserveren npzk.nl
- Woensdag 24 juli 2013 19.00 – 20.30 uur **Avondexcursie Eindhovenout** vertrek parkeerplaats Sancta Maria
- Zondag 4 augustus 2013 11.00 – 12.30 uur **Natuur in de stad Haarlem** start in station Haarlem CS
- Donderdag 22 augustus 2013 18.30 – 20.00 uur **Vruchten, bessen en nazomerbloei** Wandelbos Groenendaal
- Zondag 25 augustus 2013 14.00 – 16.30 uur **Heide-excursie in de oude duinen van De Zilk** AWD
- Zondag 1 september 2013 10.00 – 12.00 uur **Waterbeestjes in Haarlemmermeerse Bos** rest. Vork en Mes Hoofddorp
- Zondag 8 september 2013 11.00 – 14.00 uur **Roofvogelexcursie door Spaarnwoude** Infoboerderij Zorgvrij
- Zondag 8 september 2013 13.00 – 14.30 uur **Vissen met een kor** (4 t/m 10 jaar), Parnassia, reserveren npzk.nl
- Dinsdag 10 september 2013 18.00 – 19.30 uur **Spaarndam en de stompe toren van Spaarnwoude**
Standbeeld van Hansje Brinkers, Spaarndammerdijk in Spaarndam, aanmelden wimjamswinkels@cs.com of 023-5293302
- Zondag 15 september 2013 **Open Dag Fort Penningsveer** waterbeestjes en natuurexcursie, Haarlemmerliede
- Zondag 22 september 2013 11.00 – 12.00 uur **Kinderexcursie Boerderij Zorgvrij** 4 t/m 10 jaar, Spaarnwoude

De activiteiten voor het 4e kwartaal van 2013 zijn nog niet definitief vastgesteld, dat gebeurt eind september.

In oktober komt dan de nieuwe folder uit.

Hoe kunt u op de hoogte blijven van onze activiteiten in het 4e kwartaal?

- Bezoek vanaf eind september onze website www.ivn.nl/zuidkennemerland (ook voor een printbare versie)
- Meld u aan voor onze digitale nieuwsbrief via ivnzk.nieuwsbrief@gmail.com
- Vraag naar de nieuwste activiteitenfolder als u met een IVN-excursie meegaat.

Heeft u geen internet? Vraag dan begin oktober een papieren overzicht of folder aan bij

Hennie Terpstra, 023 – 5425205 of 06 – 413 887 89.

IVN-ZK Activiteitenprogramma - Meer informatie over onze activiteiten op www.ivn.nl/zuidkennemerland

Excursies gaan **altijd** door, ook als het regent. Aanmelden is **niet** nodig, tenzij aangegeven. Staat er Reserveren npzk.nl dan is reserveren verplicht via www.np-zuidkennemerland.nl. Geen internet? Bellen kan di. t/m zo. via 023-5411123

= fietsexcursie; = (ook) voor kinderen; = niet geschikt voor kinderen; = IVN-kraam, Groene Winkel

Steek de handen uit de mouwen: aan de slag op de Ramspolplaat

Leef je uit in de natuur! Natuurliefhebbers die van de mix van lekker werken, kamperen en gezelligheid houden, kunnen hun hart ophalen. Het IVN Zuid-Kennemerland organiseert in samenwerking met Staatsbosbeheer een leuk natuurweekend 'wilgen zagen' op de bijzondere vogeleilanden in de IJsselmonding (Ketelmeer).

Het natuurweekend vindt plaats op vrijdag 30 en zaterdag 31 augustus.

Aanmelden en informatie via ivnzk.natuurwerk@gmail.com of bij Marc van Schie 06-22575748.

Jaar van de patrijs (www.jaarvandepatrijs.nl)

Een patrijs is een fazantachtige vogel, grijsbruin met een roestoranje kop. In kleine groepjes leeft hij op het ruige platteland met dijkjes, slootranden en houtwallen. Patrijzen bouwen hun nest verscholen op de grond.

Vooraf door intensivering van de landbouw is sinds de jaren '70 van de vorige eeuw het aantal patrijzen in Nederland dramatisch afgenomen. Om kennis over hen te vergaren en aandacht te vragen voor hun bescherming, hebben SOVON en Vogelbescherming Nederland het jaar 2013 uitgeroepen tot het Jaar van de Patrijs.

Vogelfoto's van Jan-Willem Doornenbal, Marisca van der Eem, Linda Hartgring, Wim Lutgerink, Roelke Nieweg, Margo Oosterveen, Hans Smits, en Ronald van Zon.

